

Odborný článek

Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků, její prolamování a význam informací o zdravotním stavu osob pro trestní řízení

Aneta Schwarzová

JUDr. Aneta Schwarzová, doktorandka na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni na katedře občanského práva. Je asistentka soudce na trestním úseku na Krajském soudě v Ústí nad Labem.

ORCID: 0009-0001-1440-6197

Abstrakt

Článek analyzuje jednotlivá ustanovení a jejich aplikaci v praxi, která mají vliv na sdělení či nesdělení konkrétních informací zdravotnickým pracovníkem. Nejprve se věnuje obecné povinnosti mlčenlivosti a jejímu vymezení v oblasti poskytování zdravotních služeb, následně je specifikován vztah poskytovatele zdravotních služeb a zdravotnických pracovníků k této povinnosti. Poté jsou uvedeny výjimky mlčenlivosti, kdy sice zdravotnický pracovník informace podléhající mlčenlivosti sdělí, avšak není to považováno za její porušení. Prostor je věnován také problematice prolamování mlčenlivosti zdravotnických pracovníků v trestním řízení a jejím specifikům. Článek poskytuje rozbor nejčastějších situací, kdy v praxi proti sobě stojí na straně jedné ochrana pacienta a povinnost mlčenlivosti a na straně druhé zájem orgánů činných v trestním řízení na získání informací významných pro trestní řízení.

Klíčová slova: Zdravotnické právo, mlčenlivost zdravotnických pracovníků, výjimky z mlčenlivosti, oznamovací povinnost, prolamování mlčenlivosti v trestním řízení

Abstract

The article analyzes individual provisions and their application in practice, which influence the disclosure or nondisclosure of specific information by healthcare professionals. It first addresses the general duty of confidentiality and its definition within the context of providing healthcare services. Subsequently, it specifies the relationship between healthcare providers and healthcare professionals regarding this duty. The article then outlines the exceptions to confidentiality, where the healthcare professional discloses confidential information, but this is not considered a breach of confidentiality. It also discusses the issue of breaking healthcare professionals' confidentiality in criminal proceedings and its specific aspects. The article provides an analysis of the most common situations in practice where, on the one hand, the protection of the patient and the duty of confidentiality are at odds with, on the other hand, the interest of law enforcement authorities in obtaining information important for criminal proceedings.

Keywords: Healthcare Law, Confidentiality of Healthcare Professionals, Exceptions to Confidentiality, Reporting Duty, Breaching Confidentiality in Criminal Proceedings

Úvod

Povinnost mlčenlivosti představuje jednu z nejvýznamnějších a současně nejelementárnějších povinností pracovníků ve zdravotnictví. Důvodem je, že informace sdělované pacientem jsou často velmi citlivé a intimní. Zdravotnický pracovník se však může při výkonu své práce dozvědět o různých skutečnostech, se kterými musí různě nakládat, některé sdělit nesmí, jiné je naopak povinen ohlásit, případně vydat či sdělit na vyžádání. Ať už zdravotnický pracovník poruší povinnost na jedné, nebo na druhé straně (mlčenlivost nebo oznamovací povinnost), sám se tím může dopustit trestného činu a hrozí mu sankce. Jak postupovat v případech, kdy má zdravotnický pracovník pochybnosti, zda může vyžadované informace o pacientovi a jeho stavu sdělit či předat? Kdo smí informace o pacientovi a jeho zdravotní záznamy vyžadovat? Může odmítnout zdravotnický pracovník svědeckou výpověď? O čem smí zdravotnický pracovník vypovídat? Toto je několik málo otázek, kterými se může zdravotnický pracovník, vedle svých běžných pracovních povinností, zabývat. V pochybnostech, zda má zdravotnický pracovník informaci poskytnout či nikoliv, může být pro něj „bezpečnějším“ řešením informace neposkytnout.

Ve vztahu k trestnímu řízení se může zdravotnický pracovník dostat do situace, kdy bude jeho svědectví z hlediska dokazování významné. Může nastat situace, ke které dojde při ošetřování osoby na místě spáchání činu. Dalším případem je požadování informací po obvodním lékaři nebo lékaři specialistovi o fyzickém a duševním stavu pacienta, které při návštěvách a vyšetřeních průběžně zaznamenával, přičemž pacient může být v pozici jak poškozené osoby, tak pachatele. V neposlední řadě sám lékař může být pachatelem trestného činu, který může spočívat nedbalostním i úmyslném jednání. Podkladem mohou být záznamy, které lékař o pacientovi zpracovával, které budou dále posuzovány, např. z hlediska pravosti.

Cílem článku je poskytnout srozumitelný rozbor nejčastějších situací, kdy v praxi proti sobě stojí na straně jedné ochrana pacienta a povinnost mlčenlivosti a na straně druhé zájem orgánů činných v trestním řízení na získání informací významných pro trestní řízení. Jedná se o velmi citlivou problematiku, neboť převážení jednoho z výše uvedených zájmů může způsobit velmi zásadní důsledky v dané sféře. Při převážení práv pacienta by mohlo dojít k obstrukcím, příp. neřešitelnosti trestního řízení. Naopak při nedůvodném sdělování informací o pacientovi může dojít k narušení vztahu mezi lékařem a pacientem, což může pacienta v krajním případě až ohrozit na životě (v případě, že pacient pro nedůvěru ve svého ošetřujícího lékaře mu zatají nebo dokonce zalže o skutečnostech významných pro volbu léčebného postupu).

Text systematicky analyzuje jednotlivá ustanovení a jejich aplikaci v praxi, která mají vliv na sdělení či nesdělení konkrétních informací zdravotnickým pracovníkem. Článek se nejprve věnuje obecné povinnosti mlčenlivosti a jejímu vymezení v oblasti poskytování zdravotních služeb, následně je specifikován vztah poskytovatele zdravotních služeb a zdravotnických pracovníků k této povinnosti. Poté jsou uvedeny výjimky mlčenlivosti, kdy sice zdravotnický pracovník informace podléhající mlčenlivosti sdělí, avšak není to považováno za její porušení. Následně je věnován prostor problematice prolamování mlčenlivosti zdravotnických pracovníků v trestním řízení a jejím specifikům. Konkrétně jsou analyzovány jednotlivé situace, které mohou v trestním řízení v souvislosti s poskytováním informací o zdravotním stavu osoby nastat. V návaznosti na tyto situace je zpracována příslušná judikatura, která na tuto

problematiku doléhá. Na závěr jsou prostřednictvím metody syntézy formulovány závěry zakládající se na výchozích zjištěních.

1. Obecně k povinnosti mlčenlivosti poskytovatele zdravotních služeb

Povinnost mlčenlivosti poskytovatele zdravotních služeb je zakotvena již na úrovni ústavních norem. Tato povinnost vyplývá z ústavních principů obsažených v článku 10 Listiny základních práv a svobod¹, z práva na ochranu soukromí. Jmenovitě je právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví upraveno v Kapitole III. článku 10 Úmluvy o lidských právech a biomedicině². Mlčenlivost pak představuje konkrétní uplatnění výše garantovaných práv v oblasti zdravotnictví.

Vztah mezi poskytovatelem zdravotních služeb je upraven v rámci soukromoprávní části speciálním smluvním typem, kterým je smlouva o péči o zdraví (§ 2636–2651 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; dále také jako „o. z.“ nebo „občanský zákoník“). V rámci ustanovení § 2649 o. z. je stanovena obecná povinnost mlčenlivosti poskytovatele zdravotních služeb. Záznamy ve vztahu k ošetřované osobě jsou považovány za důvěrné a nestanoví-li zákon jinak, nelze je zpřístupnit jiné osobě bez jejího souhlasu (§ 2649 odst. 1 o. z.). Udělení souhlasu či nesouhlasu ošetřovaného je nutno zanést do záznamů (§ 2649 odst. 2 o. z.). Zachování mlčenlivosti v souvislosti se zdravotními službami je upraveno a konkretizováno v § 51 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách; dále také jako „ZoZS“ nebo „zákon o zdravotních službách“). Poskytovatel zdravotních služeb je povinen zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb (§ 51 odst. 1 ZoZS). Zdravotnickými službami se ve smyslu tohoto zákona rozumí poskytování zdravotní péče (§ 2 odst. 2 písm. a) ZoZS). Zdravotní péče je poskytována zdravotnickými pracovníky nebo jinými odbornými pracovníky, kteří buď mohou být sami poskytovatelem zdravotních služeb (v případě samostatného lékaře vykonávající soukromou praxi) nebo jsou vůči poskytovateli zdravotních služeb v pracovněprávním vztahu (zaměstnanci nemocnice jako lékaři, zdravotní sestry a ostatní zdravotnický personál). Povinná mlčenlivost v souvislosti s výkonem povolání vztahuje na zdravotnické pracovníky a jiné odborné pracovníky a další osoby uvedené v § 51 odst. 5 písm. a) až g) ZoZS (dále jen jako „zdravotničtí pracovníci“).

V případě, že je lékař v pracovněprávním vztahu, je poskytovatelem zdravotních služeb ve smyslu zákona o poskytování zdravotních služeb zařízení (nemocnice), nikoliv samostatně lékař. Pojem zdravotnické zařízení se vyskytuje v § 4 odst. ZoZS, který uvádí, že zdravotnickým zařízením se rozumí prostory určené pro poskytování zdravotních služeb. Zdravotnická zařízení mohou být řízena státní správou (např. Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo

1 Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky (dále také jako „LZPS“ nebo „Listina základních práv a svobod“).

2 Sdělení č. 96/2001 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině (dále také jako „ÚoLPB“ nebo „Úmluva o lidských právech a biomedicině“).

vnitřní)³ nebo soukromými subjekty (např. Krajská zdravotní a. s.). Poskytovatelem zdravotních služeb je dle § 2 odst. 1 ZoZS fyzická nebo právnická osoba, která má oprávnění k poskytování zdravotních služeb podle zákona o zdravotních službách. Obecné podmínky pro poskytování zdravotních služeb jsou uvedeny v části první hlavě druhé. První je uvedena podmínka příslušného oprávnění. Poskytovatel může poskytovat pouze zdravotní služby uvedené v oprávnění k poskytování zdravotních služeb (§ 11 odst. 1 ZoZS), přičemž jsou následně uvedeny služby, které může poskytnout i bez tohoto oprávnění (§ 11 odst. 2 písm. a) až d) ZoZS). Tyto služby musí být poskytovány pouze prostřednictvím osob způsobilých k výkonu zdravotnického povolání nebo k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotních služeb (§ 11 odst. 3 ZoZS). Dále je specifikováno, jaké služby musí být provozovány pouze ve zdravotnických zařízeních a které mohou být poskytovány také mimo ně (§ 11 odst. 4 ZoZS), povinnost technického vybavení (§ 11 odst. 6 ZoZS), nebo povinnost dopravního vybavení (§ 11 odst. 7 ZoZS) a další.

V případě, že je lékař zaměstnancem má dále práva a povinnosti vyplývající jak ze zákoníku práce, tak speciálních předpisů upravující oblast zdravotnictví. Práva a povinnosti lékaře ve vztahu k zaměstnavateli a pacientovi jsou povětšinou v souladu. Mohou však nastat situace, kdy se tato práva dostanou do konfliktu, ať už vůči zaměstnavateli, nebo vůči pacientovi. Ve vztahu k povinnosti mlčenlivost platí, že je vždy třeba jednat co nejšetrněji, a přestože se bude jednat o odůvodněné případy, neměl by zdravotnický pracovník sdělovat nadbytečné informace.

Výše popsaná povinnost mlčenlivosti ve smyslu zákona o zdravotních službách se považuje za státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti ve smyslu § 124 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále také jako „tr. z.“ nebo „trestní zákoník“). V případě jejího porušení bude naplněn znak trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 180 odst. 2 tr. z.⁴ Lékař se takového jednání může dopustit v nedbalosti, kdy neoprávněně zveřejní, sdělí nebo zpřístupní třetí osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání.

Povinnost mlčenlivosti lékaře je dále upravena také v rámci etického kodexu České lékařské komory (dále také jako „etický kodex ČLK“).⁵ V ustanovení § 2 odst. 9 etického kodexu ČLK je stanoveno, že je lékař v zájmu pacienta povinen důsledně zachovávat lékařské tajemství, s výjimkou případů, kdy je této povinnosti souhlasem pacienta zbaven nebo když je to stanoveno zákonem. Porušení této povinnosti může mít pro lékaře mj. také kárné důsledky.

2. Výjimky ze zachování mlčenlivosti

Současná právní úprava poskytuje základní výčet výjimek ze zachování mlčenlivosti v zákoně o zdravotních službách. Výjimky ze zachování mlčenlivosti v zásadě odpovídají výjimkám před účinností tohoto zákona. Tvorbou ustanovení § 51 ZoZS však došlo oproti předchozí

3 Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Ministerstvo zdravotnictví České republiky (MZ ČR). *Národní zdravotnický informační portál*. Publikováno © 2022, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.nzip.cz/clanek/68-ministerstvo-zdravotnictvi-ceske-republiky-mz-cr>.

4 GRÍVNA, Tomáš. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1723–1729 (§ 124 tr. z.).

5 Stavovské předpisy ČLK. *Česká lékařská komora*. Publikováno © 2023, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.lkcr.cz/stavovske-predpisy-clk>.

právní úpravě ke zřehlednění.⁶ Ustanovení § 51 ZoZS uvádí výčet situací, kdy zdravotnický pracovník předá informace nebo sdělí údaje a jiné skutečnosti další osobě, přičemž toto jednání není považováno za porušení povinné mlčenlivosti. Mezi tyto výjimky patří:

2. 1 Předávání informací nezbytných pro zajišťování návaznosti poskytovaných služeb (§ 51 odst. 2 písm. a) ZoZS)

Při sdělování těchto informací by měl zdravotnický pracovník zohledňovat míru citlivosti takových informací. Dále je vhodné zajistit si pro předání informací takové podmínky, aby nebylo porušováno soukromí pacienta, například přítomností třetích osob (jako jsou další pacienti při vizitě na pokoji). Zdravotnický pracovník by měl také vždy zohlednit rozsah a nutnost sdělování konkrétních informací.⁷

2. 2 Zproštění mlčenlivosti zdravotnického pracovníka pacientem (§ 51 odst. 2 písm. b) ZoZS)

Ke zproštění mlčenlivosti může dojít buď ve vztahu ke konkrétním údajům nebo skutečnostem, nebo v celkovém rozsahu. Tato skutečnost by měla být řádně vyznačena v záznamech pacienta. Záznam by měl být proveden v písemné formě, měl by být jasně vymezen rozsah zproštění, komu a kdy je zproštění dáno, a toto by mělo být následně opatřeno vlastnoručním podpisem pacienta.⁸

2. 3 Povinnost sdělení a oznamování údajů nebo jiných skutečností podle zákona o zdravotních službách nebo jiného právního předpisu (§ 51 odst. 2 písm. c) ZoZS)

Zdravotnický pracovník je tyto skutečnosti povinen oznámit i bez souhlasu pacienta. Ve vztahu k nezletilým pacientům a zákonným zástupcům lze jako příklad uvést oznámení skutečností orgánům sociálně-právní ochrany dětí.⁹ Tato oznamovací povinnost též vyplývá z ustanovení § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Zdravotnický pracovník je však povinen orgánu sociálně-právní ochrany dětí sdělit informace pouze v nezbytně nutném rozsahu. Mezi sdělované informace patří skutečnosti týkající se podezření na ohrožení dítěte, nikoliv však všechny zjištěné informace o pacientovi.¹⁰ Lékař má dále například povinnost informovat pověřený obecní úřad vedoucí agendu řídičských průkazů

6 POLICAR, Radek. Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků vs. Orgány činné v trestním řízení. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 3/2011, s. 33.

7 KOTVANOVÁ, Dominika. Povinná mlčenlivost ve zdravotnictví není bezbřehá. V praxi se ale setkáváme s nedostatky. *Právo21*. Publikováno dne 16. 11. 2020, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://pravo21.cz/pravo/povinna-mlcenlivost-ve-zdravotnictvi-neni-bezbreha-v-praxi-se-ale-setkavame-s-nedostatky>.

8 MACH, Jan a kol. *Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování* (č. 372/2011 Sb.). *Zákon o specifických zdravotních službách* (č. 373/2011 Sb.). *Praktický komentář*. 2. vydání. Wolters Kluwer, 2023. s. 240–247 (§ 51 ZoZS).

9 KŘÍSTEK, Adam. Některé aspekty průlomů do zákonem chráněných „tajemství“ v zájmu veřejné ochrany dětí. *Právní rozhledy*, 21/2023, s. 747.

10 TOMEŠOVÁ, Jana. Ohrožené dítě a oznamovací povinnost. *Právní prostor*. Publikováno dne 19. 8. 2021, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ohrozene-dite-oznamovaci-povinnost>.

o pacientovo zdravotním stavu, pokud z nějakého důvodu pacient ztratil způsobilost k řízení motorových vozidel.¹¹

Lékař dále smí v nezbytném rozsahu poskytnout informace o zdravotním stavu pacienta osobám, které s pacientem přišly do styku a tyto informace jsou rozhodné pro ochranu jejich zdraví (§ 33 odst. 5 ZoZS). Jednalo by se nepochybně o přenos nemocí jako je AIDS/HIV a dalších nemocí zapsaných na seznamu nakažlivých lidských nemocí pro účely trestního zákoníku, neboť jejich přenos je postihován i trestním zákoníkem (trestné činy jako šíření nakažlivé lidské nemoci dle § 152 tr. z., šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti dle § 153 tr. z., ohrožení pohlavní nemocí dle § 155 tr. z.). Domnívám se však, že výčet výše uvedených nemocí nemusí být konečný a v odůvodněných případech se může dále jednat o sdělení psychiatrických či jiných diagnóz, které by mohly být způsobilé nějakým způsobem ohrozit okolí pacienta (ať už přenosem nemoci, nebo jejími projevy jako je agresivita).

2. 4 Povinnost sdělení údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravující trestní řízení (§ 51 odst. 2 písm. d) ZoZS)

Zdravotnický pracovník má také zákonem uloženou povinnost překazit nebo oznámit spáchání trestného činu.¹² V případě, že tak zdravotnický pracovník neučiní, dopustí se přečinu nepřekazení trestného činu (§ 367 tr. z.) nebo přečinu neoznámení trestného činu (§ 368 tr. z.). Zdravotnický pracovník se nedopustí porušení povinnosti mlčenlivosti, pokud orgánům Policie České republiky nahlásí, že má s ohledem na zjištěné skutečnosti důvodné podezření na trestný čin těžkého ublížení na zdraví (§ 145 tr. z.). Situací však může být mnoho a je třeba umět je správně posoudit a rozlišovat mezi těmi, které spadají pod povinnost dle § 367 tr. z. a § 368 tr. z. Velice náročné mohou být situace, ve kterých vyvstalo podezření na trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 tr. z.).

Dále se mohou zdravotničtí pracovníci během své praxe setkat se situacemi, kdy je ošetřovaným a hospitalizovaným pacientem cizinec pobývající na území České republiky nelegálně. Zdravotnický pracovník je i zde povinen zachovávat mlčenlivost, neboť tato informace nespadá do žádného z výše uvedených režimů. Oznámení těchto zjištění orgánům Policie České republiky by představovalo porušení povinnosti mlčenlivosti.¹³ Ovšem v případě, kdy zdravotnický pracovník ošetřuje pacienta, po kterém je vyhlášeno pátrání a je osobou hledanou nebo pohřešovanou, není sdělení informace o době a místě poskytnutí zdravotních služeb orgánům Policie České republiky porušení povinnosti mlčenlivosti (§ 68 odst. 3 písm. b) zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky).

11 MACH, Jan. Aktuální problematika medicínského práva. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*, 1/2022, s. 22.

12 Z hlediska profesí představuje jedinou výjimku oznamovací povinnosti mlčenlivost při výkonu profese advokáta, která se vztahuje pouze k povinnosti překazit spáchání trestného činu (§ 21 odst. 7 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii).

13 SOVOVÁ, Olga. Ochrana soukromí při poskytování zdravotní péče z pohledu práva veřejného. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 1/2017, s. 1.

3. Prolamování mlčenlivosti zdravotnických pracovníků v trestním řízení

Jak již bylo uvedeno výše, mlčenlivost zdravotnických pracovníků představuje státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti ve smyslu § 124 tr. z. V případě, že zdravotnický pracovník poruší povinnost mlčenlivosti a dopouští se trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 180 odst. 2 tr. z. Tohoto činu se zdravotnický pracovník může dopustit i z nedbalosti, kdy informace získané v souvislosti s výkonem povolání neoprávněně sdělí třetí osobě. V některých případech se na zdravotnické pracovníky obrací dokonce komerční pojišťovny s žádostmi o poskytnutí informací ze zdravotnické dokumentace pacienta, a při tom částečně spoléhají na neznalost zdravotnických pracovníků. Zde je namísto obezřetnost zdravotnických pracovníků, neboť neznalost práva ho v takovém případě neomlouvá.¹⁴

Zdravotnický pracovník tak stojí mezi dvěma protichůdnými povinnostmi, a to mezi zákonnou oznamovací povinností a zákonnou mlčenlivostí. V případě porušení každé z nich mu hrozí sankce, ať už v rovině trestněprávní, pracovněprávní nebo kárné. Zdravotnický pracovník tak musí při prvotním styku s pacientem sám posoudit závažnost skutečností, o kterých se dozvěděl a to, jaká povinnost se na ně vztahuje. V některých případech bude rozhodnutí jasné (pacient se střelným poraněním, dítě s řadou modřin různého stáří), v jiných to tak být nemusí. V případech domácího násilí spojeného s dlouhodobým psychickým ubližováním, kdy pacient lékaři nesdělí skutečnou příčinu poranění nebo jeho stavu, lékař nemusí přijít na to, že se skutečnosti staly jinak, než uvádí.

3. 1 Záznamy o zdravotním stavu pacienta a jejich význam ve vztahu k trestnímu řízení

Informace o zdravotním stavu osoby mají pro trestní řízení velmi zásadní význam. Obecně lze tyto informace rozdělit do skupin podle významu a účelu, ke kterému mají sloužit:

3. 1. 1 Posouzení nepřičetnosti

V prvé řadě může být zdravotní stav v době spáchání činu důvodem vylučující trestní odpovědnost osoby. Toto může nastat v situaci, kdy je osoba shledána nepřičetnou dle ustanovení § 26 tr. z. Za nepřičetnou se považuje osoba v takovém stavu, kdy pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohla rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání (§ 26 tr. z.). Nepřičetnost posuzují orgány činné v trestním řízení na základě skutečností vyplývajících z důkazů. Jedním z podkladů pro její posouzení je znalecký posudek z oboru psychiatrie. Otázka přičetnosti pachatele se vždy zjišťuje pouze ve vztahu k určitému činu.¹⁵

3. 1. 2 Přípustnost trestního stíhání

Dále mohou mít informace o zdravotním stavu osoby vliv na zahájení, přerušování či zastavení trestního stíhání. V ustanovení § 11 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád; dále také jako „tr. ř.“ nebo „trestní řád“) je uveden výčet důvodů, pro které je trestní stíhání nepřipustné. Uvádí, že trestní stíhání nelze zahájit, nelze v něm pokračovat

14 ZAJÍČKOVÁ, Markéta. NEUMANN, Petr. Neoprávněné prolamování povinné mlčenlivosti – problém současného českého zdravotnictví. *Dermatologie pro praxi*. 2/2014, s. 79-80.

15 Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 7. 6. 1978 sp. zn. 11 Tz 21/78.

a musí být zastaveno proti tomu, jehož těžká choroba trvale vylučuje jeho postavení před soud (§ 11 odst. 1 písm. f) tr. ř.), dále také proti tomu, jemuž duševní choroba, která nastala až po spáchání činu, trvale znemožňuje chápat smysl trestního stíhání (§ 11 odst. 1 písm. g) tr. ř.). Důsledkem toho může být, že státní zástupce nebo policejní orgán před zahájením trestního stíhání usnesením věc odloží, je-li trestní stíhání nepřípustné podle § 11 tr. ř. (§ 159a odst. 2 tr. ř.). Zdravotní stav obviněného může mít za důsledek tedy zastavení trestního stíhání, a to pro nepřípustnost dle § 11 tr. ř. (§ 172 odst. 1 písm. d) tr. ř.) nebo pokud nebyl obviněný v době činu trestně odpovědný pro nepřičetnost (§ 172 odst. 1 písm. e) tr. ř.). Další možností je přerušení trestního stíhání z důvodu, kdy obviněného nelze pro těžkou chorobu postavit před soud (§ 173 odst. 1 písm. b) tr. ř.) nebo kdy není pro duševní chorobu, která nastala až po spáchání činu, schopen chápat smysl trestního stíhání (§ 173 odst. 1 písm. c) tr. ř.).

3. 1. 3 Důkazní prostředek

Kromě toho může také nastat situace, kdy bude pacient pachatelem nebo obětí trestného činu a záznamy o jeho zdravotním stavu budou představovat důkazní prostředek, který obsahuje důležité poznatky, jež budou užity při dokazování v trestním řízení. V takovém případě je podle § 78 odst. 1 tr. ř. každý, kdo má u sebe věc, která může sloužit pro důkazní účely, povinen ji na vyzvání předložit nebo vydat soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. K vyzvání k předložení nebo vydání věci je oprávněn předseda senátu, v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán. Informace obsažené ve zdravotních záznamech pacienta ovšem spadají do režimu § 78 odst. 2 tr. ř., neboť se jedná o listiny, o kterých platí zákaz výslechu a podléhají mlčenlivosti. Tyto listiny je možné vydat pouze v případě, že dojde ke zproštění povinnosti mlčenlivosti zdravotnického pracovníka.

3. 2 Sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení

V souvislosti s prolamováním mlčenlivosti je třeba odlišovat druh řízení a účel, ke kterému mají být informace použity. Následně je třeba zamyslet se nad tím, jaké informace jsou ke zjištění stavu osoby potřeba a odůvodněně stanovit rozsah, ve kterém bude zdravotnický pracovník mlčenlivosti zproštěn. V rámci trestního řízení je s ohledem na chráněné zájmy zproštění mlčenlivosti v přesně specifikovaném rozsahu odůvodněně. Mohou však nastat situace, kdy bude žádáno o informace o zdravotním stavu osoby pro účely civilního řízení, posouzení zdravotního stavu před přijetím do zaměstnání, popřípadě pro jiné soukromé účely. Příkladem nepřiměřeného prolomení mlčenlivosti je předání informací a celé zdravotní karty pacienta pro účely vypracování lékařského posudku, který sloužil jako podklad pro posouzení zdravotního stavu uchazeče o místo v dobrovolných policejních sborech v Německu. Během výběrového řízení měl uchazeč absolvovat též vyšetření, které by vedly ke zjištění jeho zdravotního stavu. Uchazeč je však odmítl. Následně správní soud rozhodl o zproštění povinnosti mlčenlivosti všech lékařů a terapeutů, kteří účastníka v minulosti ošetřovali a vyšetřovali. Německý správní soud to odůvodnil tím, že se jedná o podklady, které jsou zadáním pro znalecké posouzení způsobilosti uchazeče k výkonu funkce policisty. Ve svém rozhodnutí německý Spolkový správní soud dne 26. 5. 2014, sp. zn. BVerwG 2 B

69.12, shledal toto zproštění mlčenlivosti jako komplexní a příliš široké.¹⁶ Uvedl, že je třeba pro účely dokazování a vyhotovení lékařského posudku postupovat v souladu se zásadou proporcionality, o to spíše v případech duševních chorob. Použití předchozích nálezů k vyhotovení aktuálního lékařského posudku představuje postup *ultima ratio* a v tomto případě je nepřiměřený.

V České republice zákon o zdravotních službách ke sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení (výslech, svědecká výpověď) sám o sobě nestanovuje podmínky, za kterých je možné sdělovat konkrétní informace podléhající mlčenlivosti. Poskytovatel zdravotních služeb není zproštěn pro účely trestního řízení mlčenlivosti automaticky, obecně a na všechny informace bez dalších omezení. Ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) ZoZS odkazuje na způsob stanovený právními předpisy upravujícími trestní řízení. Dle trestního řádu se v případech, kdy nestanoví zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace vyžadovat po předchozím souhlasu soudce (§ 8 odst. 5 tr. ř.).¹⁷

Toto řešení by mělo v procesu zproštění mlčenlivosti zdravotnického pracovníka představovat *ultima ratio*. V případech, kdy nejde o odůvodněně neodkladné situace, a je to možné, mělo by k tomuto způsobu prolamování mlčenlivosti dojít po vyčerpání možností zproštění mlčenlivosti osobou, v jejíž prospěch je stanovena, a to buď pacientem samotným, nebo institucí či právnickou osobou, u které je svědek v pracovněprávním poměru (nemocnice zprostí mlčenlivosti zdravotnického pracovníka, který má vypovídat ve vztahu k páčání trestné činnosti při výkonu práce jiného zaměstnance, například nepravdivost údajů v dokumentaci, nezákonné provedení zákroku, brání úplatků; i v tomto případě je třeba postupovat šetrně a maximálním možným způsobem chránit práva pacienta). Předchozí souhlas soudce je vyžadován z důvodu zabránění zneužívání tohoto institutu a zároveň, aby byl umožněn řádný průběh trestního řízení.¹⁸ Rozhodnutí je dále možné přezkoumat v rámci řízení o ústavní stížnosti.

Souhlas soudce však nemůže být bezbřehý. V souvislosti s ustanovením § 8 odst. 5 tr. ř. řešil Ústavní soud České republiky (dále také jako „Ústavní soud“ nebo „ÚS“) ve svém nálezu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14, kolizi práva na soukromí a zájmu státu na objasnění a vyšetření trestné činnosti. Konkrétně se zabýval sdělováním informací ze zdravotní dokumentace pro účely trestního řízení. Ústavní soud v této souvislosti uvádí, že zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů představuje legitimní případ, kdy může dojít k omezení práva na ochranu soukromí i ve vztahu k informacím o zdraví. Uvádí však, že není možné prolomit povinnou mlčenlivost bez omezení. Kolizi základních práv Ústavní soud posuzoval z hlediska proporcionality tak, aby nebyl mařen účel trestního stíhání na straně jedné a na straně druhé, aby bylo zasaženo do soukromí a osobní sféry dotčených osob pouze v nezbytné možné míře. Uvedl, že v každé žádosti a udělení souhlasu s prolomením mlčenlivosti musí být postaveno najisto, z jakého důvodu je nutno informace

16 Beschluss vom 26.05.2014 - BVerwG 2 B 69.12. *Bundesverwaltungsgericht*. Publikováno 26. 5. 2014, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné na: <https://www.bverwg.de/de/260514B2B69.12.0>.

17 K tomuto také nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2050/14.

18 ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 120–145 (§ 8 tr. ř.).

poskytnout (ve vztahu ke které trestné činnosti), v jakém nezbytném rozsahu jsou informace požadovány (opět ve vztahu ke konkrétní trestné činnosti) a v neposlední řadě, v čem spočívá potřeba sdělit požadované informace (např. potřeba objasnění trestného činu v situaci, kdy se osoba vyhýbá účasti na vyšetřovacích úkonech, dále potřeba objasnění násilného trestného činu, kdy je třeba prokázat a zhodnotit všechna zranění poškozené osoby). Právě řádné odůvodnění je způsobilé legitimizovat nezbytnost zásahu do základních práv osoby.

Ve výše citovaném nálezu se jednalo o stížnost proti souhlasu soudce s poskytnutím veškeré zdravotnické dokumentace stěžovatelky, kterou má k dispozici klinika asistované reprodukce. Trestní řízení v tomto případě bylo vedeno proti partnerovi stěžovatelky, který byl podezřelým ze spáchání přečinu napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky a padělání a pozměňování veřejné listiny. Žádost však byla odůvodněna pouze ve vztahu k jedné listině, a to k „zápisu o určení otcovství k nenarozenému dítěti souhlasným prohlášením rodičů před honorárním konzulem“, která měla být údajně padělkem. S ohledem na princip proporcionality bylo posouzeno ve vztahu k prokázání padělání listiny poskytnutí veškeré zdravotní dokumentace z kliniky asistované reprodukce jako nepřiměřené. Nad to je třeba také zohlednit fakt, že již v době zahájení trestního stíhání bylo prokázáno, že stěžovatelka a její partner nejsou biologickými rodiči narozených dětí, tedy byl souhlas soudce v tomto případě také nedůvodný.

Ke sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení poskytovatelem zdravotních služeb Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2050/14 uvedl, že poskytované informace je nutno hodnotit také z hlediska povahy trestné činnosti ve vztahu k požadované dokumentaci. Současně uvádí, že je rozhodující také postavení osob, o jejichž zdravotní dokumentaci se jedná (pachatel nebo poškozený). V návaznosti na výše popsanou konkrétní situaci je patrný rozdíl mezi vyžádáním informací ze zdravotnické dokumentace pro prokázání psychického či fyzického stavu pachatele v době spáchání trestného činu nebo zranění poškozeného a vyžádáním zdravotnické dokumentace z důvodu prokázání, a zda je listina padělkem či nikoliv.

3. 3 Rozdíly z hlediska procesu zproštění mlčenlivosti v přípravném řízení a v řízení před soudem

V praxi lze spatřit rozdíly z hlediska procesu zproštění mlčenlivosti v přípravném řízení a v řízení před soudem. Vzhledem k formulaci ustanovení § 8 odst. 5 tr. ř. „*lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce*“, je patrné, že jen soudce je oprávněn rozhodnout o návrhu na vyžádání těchto informací. V přípravném řízení soudce rozhoduje na návrh policejního orgánu nebo státního zástupce, dikce ustanovení zde bude naplněna. V řízení před soudem však předseda senátu nebo samosoudce může sám dospět k názoru, že je konkrétní informace z hlediska dokazování důležitá, a tedy ji vyžadovat. Postup řízení před soudem není dále výslovně specifikován. Komentář k tomuto ustanovení považuje vyžádání těchto informací předsedou senátu nebo samosoudcem za dostatečné a uvádí, že souhlas dalšího soudce není nutný. Souhlas soudce v přípravném řízení slouží k ochraně práv dotčené osoby a zabránění zneužití tohoto institutu. V řízení před soudem je

nutnost a rozsah vyžadovaných informací schopen posoudit soudce sám, neboť právě soudci přísluší poskytovat ochranu právům osob a rozhodovat nezávisle a nestranně.¹⁹

Pro zdravotnického pracovníka je vždy důležité, aby byl schopen v případě potřeby i zpětně prokázat, že informace byly vyžádány. Z vyžádání by mělo být pro zdravotnického pracovníka především patrné, jak je ostatně již výše uvedeno, kdo ho mlčenlivosti zbavuje, v jaké věci a vůči jakým informacím, v jakém rozsahu.²⁰ Toto je také třeba zanést do zdravotních záznamů. Z hlediska povahy vyžadovaných informací může jít o informace v písemné podobě (zasláním zdravotní dokumentace soudu) nebo v podobě ústní (poskytnuté informace při výslechu lékaře či jiného zdravotnického pracovníka jako svědka v hlavním líčení). Informace v listinné podobě budou vyžádány typicky písemně, tudíž bude možné informaci založit do záznamů pacienta.

Při sdělování informací v ústní podobě, a to při výslechu zdravotnického pracovníka jako svědka v hlavním líčení, je třeba mít na zřeteli také skutečnost, že svědek nesmí být vyslýchán, jestliže by svou výpověď porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn (§ 99 odst. 2 tr. ř.). V praxi mohou nastat dvě situace, v první bude zdravotnický pracovník zproštěn mlčenlivosti již v rámci předvolání, ve druhé bude předvolán a zproštěn mlčenlivosti ve vztahu k předmětným informacím teprve až přímo soudcem ústně při hlavním líčení. V takovém případě platí zásada presumpce pravdivosti tvrzení státního orgánu a zdravotnický pracovník po řádném poučení předsedou senátu nebo samosoudcem již nemá v této situaci důvod výpověď odmítnout. Vzhledem k povinnosti zaznamenávat nakládání s informacemi uvedené v záznamech pacienta, je však namístě, aby zdravotnický pracovník vyžadoval o této skutečnosti potvrzení v písemné podobě.²¹

3. 4 Dělení skutečnosti podléhající mlčenlivosti dle míry jejich citlivosti

Předmětem výslechu zdravotnického pracovníka jako svědka může být mj. svědectví o skutečnostech, kterých byl fyzicky přítomen z důvodu výkonu svého povolání (při poskytování zdravotní péče při výjezdu zdravotní záchranné služby, při ošetřování poranění pacienta ve zdravotnickém zařízení po incidentu, při pravidelných konzultacích s lékařem), a které mohou být z hlediska dokazování v trestním řízení důležité.

Zde je možné skutečnosti dále rozlišit podle míry citlivosti sdělovaných informací na obecné skutečnosti a skutečnosti podléhající mlčenlivosti:

19 ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 120–145 (§ 8 tr. ř.).

20 MACH, Jan a kol. *Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (č. 372/2011 Sb.). Zákon o specifických zdravotních službách (č. 373/2011 Sb.). Praktický komentář*. 2. vydání. Wolters Kluwer, 2023. s. 240–247 (§ 51 ZoZS).

21 MACH, Jan a kol. *Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (č. 372/2011 Sb.). Zákon o specifických zdravotních službách (č. 373/2011 Sb.). Praktický komentář*. 2. vydání. Wolters Kluwer, 2023. s. 240–247 (§ 51 ZoZS). Srov. MACH, Jan. Povinná mlčenlivost lékaře a dotazy soudu. *Zdravotnické právo v praxi*. 1/2003, s. 9–10.

3. 4. 1 Obecné informace

Osobně se domnívám, že zdravotnický pracovník nemusí být zbaven mlčenlivosti ve vztahu k poskytnutí obecných informací (informace typu, co bylo za den, jaké bylo počasí, kolik měl být místností, zda byly v bytě přítomny další osoby, zda byl rozbitý nábytek, co měl pacient na sobě), přestože se jedná o informace, o kterých se dozvěděl při výkonu svého povolání, nepodléhají dle mého názoru mlčenlivosti. Jde o natolik obecné informace, které by mohl sdělit jakýkoliv jiný svědek (náhodný kolemjdoucí, soused), který by se na místě ocitl.

3. 4. 2 Osobní údaje o pacientovi, jeho zdravotním stavu a další citlivé informace

Druhou skupinou jsou informace popisující zdravotní stav pacienta, jeho psychické rozpoložení, zda byl upraven či nějak znečištěn, jeho osobní údaje. Tyto skutečnosti mlčenlivosti bezesporu podléhají. V případě, že budou informace podléhající mlčenlivosti sdělovány, je s ohledem na míru citlivosti sdělovaných informací namístež zvážit preventivní opatření (například vyloučení veřejnosti dle § 200 odst. 1 tr. ř.).

Dále se domnívám, že lze do této skupiny zařadit informace týkající se užívání drog. Přestože se pacient lékaři svěří, že je uživatelem nelegálních drog, je lékař povinen o tomto zjištění zachovávat mlčenlivost. Mlčenlivost se ovšem vztahuje pouze na vlastní užívání nelegálních látek. V případě, kdy sdělení bude obsahovat informace naplňující skutkovou podstatu trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy (§ 283 tr. z.), je lékař samozřejmě povinen toto ohlásit.

3. 4. 3 Informace obsažené v telefonickém hovoru se záchrannou službou

Kromě podání svědectví zdravotnického pracovníka se jako důkaz nabízí také obsah záznamu telefonického hovoru mezi pacientem či jinou osobou, která přivolala záchrannou službu, a mezi operátory záchranné služby. Touto problematikou se zabýval Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012. V citované věci byla řešena situace, v níž si poškozený přivolal záchrannou službu. Poté, co zdravotničtí pracovníci záchranné služby společně se zasahujícími policisty dorazili, se na místě činu nacházel pouze poškozený a obviněná. V ten moment poškozený označoval jako pachatelku útoku obviněnou. Obviněná popírala jakákoliv napadení poškozeného. Poškozený v přípravném řízení využil svého práva nevypovídat. V řízení před soudem sice vypovídal, avšak neusvědčoval obviněnou. Ze zjištěných skutečností (především ze svědeckých výpovědí zdravotnických pracovníků, kteří byli na místě činu, a zasahujících policistů a dále také ze záznamu telefonického hovoru mezi poškozeným a záchrannou službou) vyplývalo jako vysoce pravděpodobné, že se útok skutečně dopustila obviněná. Poškozený však neudělal souhlas zdravotnickým pracovníkům, kterým by je zbavil povinnosti mlčenlivosti ve vztahu ke skutečnostem, které se dozvěděli při výkonu svého povolání. Následně byli zasahující zdravotničtí pracovníci vyslýcháni k této věci, v níž byla obviněná stíhána pro pokus zločinu těžkého ublížení na zdraví (§ 145 tr. z.) s možným právním posouzením jako pokusu vraždy (§ 140 tr. z.).

Jako použitelný důkaz byl shledán také obsah záznamu telefonického hovoru mezi poškozeným a záchrannou službou. Obsahem záznamu byly citlivé údaje o poškozeném včetně údajů, které sdělil ke svému zranění a o tom, kdo mu ho způsobil. Soud argumentoval tím, že v posuzovaném případě nešlo o skryté pořizovaný záznam soukromého telefonického hovoru a volající musel předpokládat, že se hovor zaznamenává. Skutečnost, že bylo trestní stíhání

obviněné vedeno proti vůli poškozeného, nezakládá důvod pro nepřipustnost získávání nezbytných informací o jeho zdravotním stavu, zraněních a osobě útočnicka, neboť vzhledem k povaze trestného činu (§ 140 tr. z. ani § 145 tr. z. nejsou trestnými činy dle § 163 odst. 1 tr. ř.), není třeba souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Naopak zde převažuje potřeba ochrany života a zdraví a veřejný zájem na objasnění trestného činu. Použití důkazu bylo legitimní, neboť byla jeho účelem potřeba objasnění skutkového stavu ve věci zvláště závažného zločinu, pro který ve vztahu ke zdravotnickým pracovníkům platí oznamovací povinnost dle § 368 tr. z. Ochrana veřejného zájmu, jehož předmětem je ochrana života a zdraví, převážila nad právem poškozeného na ochranu soukromého života.

Ve vztahu ke svědeckým výpovědím zdravotnických pracovníků v této věci nejvyšší soud uvedl, že v případě výše uvedených trestných činů platí pro zdravotnické pracovníky oznamovací povinnost dle § 368 tr. z. a není potřeba souhlasu poškozeného nebo zbavení mlčenlivosti dle § 8 odst. 5 tr. ř. Tedy také svědecké výpovědi zdravotnických pracovníků byly v tomto případě použitelné jako důkaz.

3. 5 Záznamy o zdravotním stavu pacienta jako podklad pro vyhotovení znaleckého posudku

V praxi může nastat také situace, kdy předseda senátu nebo samosoudce vyžádá zdravotní záznamy pacienta, které budou podkladem pro vyhotovení znaleckého posudku. Předseda senátu nebo samosoudce zadá znalecký posudek (podle § 105 tr. ř. nebo podle § 116 odst. 1 tr. ř.), přičemž se na zdravotnického pracovníka obrátí přímo znalec, nikoliv soud nebo policejní orgán. Zde platí, že znalec předloží v listinné podobě žádost o vydání konkrétních informací, který bude obsahovat sdělení, kdo je zadavatelem znaleckého posudku, v jaké věci a další nezbytné informace. Znalec je v takovém případě vázán mlčenlivostí ve vztahu ke všem skutečnostem, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem své znalecké činnosti dle § 20 zákona č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Zdravotnický pracovník by měl být při vydávání konkrétních informací na pozoru a řádně kontrolovat náležitosti žádosti, zejména zda je zadavatelem znaleckého posudku soud a zda se jedná o režim trestního řízení. V případě pochybností zdravotnického pracovníka se může obrátit na příslušný soud, který znalecký posudek zadal a informaci si ověřit.

3. 6 Dotazy na zdravotní stav účastníka v trestním řízení z důvodu limitace schopnosti jeho účasti

Další velmi častou situací, je podezření na skutečnost, že se některá z osob vyhýbá úkonům v trestním řízení (osoba se opakovaně omlouvá z účasti na výsleších nebo na hlavním líčení ze zdravotních důvodů). Zde dochází k nutnosti zjistit, zda je stav skutečně natolik závažný, že může osobu natolik limitovat, že se úkonů v trestním řízení není schopna účastnit. Typicky se jedná o osobu obžalovaného. Soud (v přípravném řízení na návrh policejního orgánu) skutečnost zjistí dotazem, zda je konkrétní osoba schopna chápat smysl trestního řízení a účastnit se na něm a zároveň, zda by výkon případného trestu mohl mít negativní následky na zdraví a život této osoby.

Ústavní soud České republiky ve svém nálezu ze dne 11. 4. 2023, sp. zn. III. ÚS 328/23, řešil situaci, kdy bylo proti stěžovateli vedeno trestní řízení pro podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zkrácení daně, poplatku a jiné podobné povinné platby podle § 240 odst. 1,

odst. 3 tr. z. Stěžovatel se opakovaně omlouval z vyšetřovacích úkonů, přičemž své omluvy odůvodňoval svým zdravotním stavem. Z lékařských zpráv vyplývala nutnost klidového režimu a užívání medikace. Následně policejní orgán podal návrh na udělení souhlasu, které podléhají mlčenlivosti dle § 51 ZoZS, aby zjistil skutečnou závažnost zdravotního stavu stěžovatele. V návaznosti na to příslušný soud udělil souhlas s poskytnutím kompletní zdravotnické dokumentace od čtyř konkrétních lékařů. Souhlas se dále vztahoval také na poskytnutí záznamů o veškerých službách, které byly stěžovateli poskytnuty pojišťovnou od roku 2019 do roku 2023.

Stěžovatel namítal, že byl udělen souhlas ve větším rozsahu, než bylo pro účely trestního řízení nutné. Ústavní soud považuje za rozsah vymezený zdravotnickou dokumentací od čtyř konkrétních lékařů za dostatečný. Jedná se o čtyři lékaře, které svým odborným zaměřením odpovídají zdravotním problémům, kterými má stěžovatel trpět. Souhlas s prolomením mlčenlivosti v tomto rozsahu je tedy přiměřený a nezbytný pro další řádný postup trestního řízení. Ve vztahu k záznamům zdravotní pojišťovny uvádí, že i zde bylo jednáno přiměřeně, neboť byly poskytovány informace vymezeny pouze časovým obdobím, které bylo řádně odůvodněno. Své závěry dále opírá o podmínky pro legitimizaci zásahu do ústavně zaručených práv jednotlivce uvedených v nálezů Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14, a konstatuje, že byly naplněny.

K obdobnému závěru dospěl též německý Vrchní zemský soud ve Frankfurtu nad Mohanem ve svém rozhodnutí dne 19. 5. 2005, sp. zn. 3 Ws 405/05.²² V dané věci se německý soud zabýval otázkou, zda lékař, který telefonicky informoval soud o zdravotním stavu pacienta, neporušil lékařské tajemství. V projednávaném případě pacient požádal lékaře o vypracování potvrzení, které bude obsahovat doplňující informace o jeho zdravotním stavu. Lékař, kromě potvrzení o zdravotním stavu pacienta, soudu poskytl i telefonické vyjádření. Pacient následně uvedl, že souhlasil s vypracováním potvrzení, nikoliv s telefonickým předáním informací soudu. Soud dospěl k závěru, že se zproštění mlčenlivosti lékaře neomezovalo pouze na obsah potvrzení. Uvedl, že učiněním žádosti o vypracování předmětného potvrzení pacient též konkludentně souhlasil s předáním informací a telefonickým vyjádřením o jeho zdravotním stavu. Lékař tedy v projednávaném případě neporušil povinnost mlčenlivosti, pokud předpokládal, že pacient souhlasí též s předáním informací soudu.

3. 7 Dotazy na výsledky pitvy osoby, která měla zemřít násilnou smrtí

V situacích, kdy bude po lékaři vyžadováno poskytnutí informací týkající se bezprostřední příčiny smrti osoby, včetně pitevního protokolu a listu o prohlídce zemřelého, je ve vztahu k povinnosti mlčenlivosti rozhodující režim, jakém se lékař nachází. Lékař se může v zásadě nacházet ve dvou rozdílných režimech. K výše uvedeným informacím lékař může dostat v rámci výkonu svého povolání, nebo v rámci úkonů trestního řízení.

V prvním případě je vázán mlčenlivostí dle § 51 ZoZS, která může být v odůvodněných případech prolomena postupem dle § 8 odst. 5 tr. ř. Zde je na místě zmínit, že mlčenlivost zdravotnických pracovníků je chráněna i po smrti pacienta, neboť je součástí postmortální

22 OLG Frankfurt am Main, Beschluss vom 19.05.2005 – 3 Ws 405/05. *OpenJur*. Publikováno 2012, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné na: <https://openjur.de/u/196296.html>.

ochrany člověka. Ke zproštění mlčenlivosti tak může dojít opět pouze v odůvodněném rozsahu ve vztahu k projednávané věci.²³

Ve druhém případě lékař postupuje v režimu ustanovení § 115 tr. ř. prohlídka a pitva mrtvoly a její exhumace nebo dle § 114 tr. ř. prohlídka těla a jiné úkony, a tato mlčenlivost nevzniká, a tedy není potřebný předchozí souhlas soudce dle § 8 odst. 5 tr. ř.²⁴

Závěr

Pro vztah mezi lékařem a pacientem bezesporu představuje významnou hodnotu vzájemná důvěra. Pacient důvěřuje lékaři v mnoha rovinách, v jeho odbornosti a znalostech, správném úsudku, v poskytnutí nejlepší a nejvhodnější péče, v neposlední řadě v důvěrnosti jejich vztahu a poskytovaných informací. Tato důvěra představuje velmi významnou roli v případě stanovení správného lékařského postupu, neboť i pro lékaře je důležité, aby se mohl spolehnout na informace, které získal od pacienta. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby byl pacient chráněn a měl jistotu, že ani lékař, ani jiný zdravotnický personál zjištěné informace nesdělí dalším osobám, a pokud sdělí, tak jen ve zcela výjimečných situacích. Za takových podmínek je vysoká míra pravděpodobnosti, že pacient poskytne lékaři pravdivé informace, přestože mohou být velmi intimní, nepříjemné nebo se za ně může dokonce stydět a jejich vyřazení by mohlo mít pro pacienta negativní důsledky (zejména psychického nebo společenského rázu). Mlčenlivost je projevem důvěry a respektu mezi lékařem a pacientem, který umožňuje otevřenou komunikaci v tomto vztahu. Jedná se o institut, prostřednictvím kterého je docíleno ochrany soukromí pacienta. Pouze pacient má právo určit, které informace chce sdílet a s kým. Mlčenlivost představuje projev respektu vůči autonomii vůle pacienta a jeho právo rozhodovat o svých záležitostech.

Informace o zdravotním stavu pacienta však mají pro trestní řízení velmi zásadní význam v několika rovinách. Předně může být zdravotní stav důvodem pro nepřípustnost trestního stíhání. Kromě toho mohou být informace o zdravotním stavu v trestním řízení důkazem nezbytným pro prokázání konkrétních skutečností.

Obecně lze shrnout, že není-li stanoveno jinak, zdravotnický pracovník je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl při poskytování zdravotních služeb. Mlčenlivost zdravotnických pracovníků dle § 51 ZoZS představuje zákonem uloženou povinnost, při jejímž porušení zdravotníkovi hrozí sankce. Existují však zákonné výjimky, kdy jsou informace dále předány, ale nehledí se na toto jednání jako na porušení mlčenlivosti. Mezi zákonné výjimky z této povinnosti patří předávání informací nezbytných pro zajišťování návaznosti poskytovaných služeb, zproštění mlčenlivosti pacientem, oznamovací povinnost dle zákona o zdravotních službách nebo jiného právního předpisu a povinnost sdělování informací pro potřeby trestního řízení.

V případě, že pacient není ochoten zprostit zdravotnického pracovníka mlčenlivosti, může toto učinit pro potřeby trestního řízení dle § 8 odst. 5 tr. ř. soud, a to na návrh policie nebo státního zástupce soud. Jedná se o preventivní opatření zamezující zneužívání tohoto institutu. Soud by měl individuálně ve vztahu ke konkrétní situaci posoudit nutnost prolomení

23 ONDRŮŠ, Miroslav. Předmět postmortální ochrany. *Právní rozhledy*, 22/2018, s. 774.

24 Nález Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2050/14.

mlčenlivosti. V případě, že dospěje k závěru, že jsou informace pro trestní řízení významné, musí ve svém rozhodnutí uvést důvod žádosti, povaha trestné činnosti v dožadované věci, rozsah sdělovaných informací, a v čem spočívá potřeba jejich sdělení. V případě, že dojde k jakémukoliv nakládání s informacemi o zdravotním stavu pacienta, musí tuto skutečnost zdravotnický pracovník zanést do zdravotních záznamů. Zdravotnický pracovník může vyžadovat předložení souhlasu. Nicméně v situaci, kdy se například na lékaře obrátí policie nebo státní zástupce s žádostí o vydání zdravotních záznamů pacienta a tvrzením, že mají souhlas pacienta nebo soudce, který však nepředloží, platí presumpce pravdivosti tvrzení státního orgánu. Pro zdravotnického pracovníka je však v této situaci stále důležité zaznamenat skutečnost do záznamů a jmenovitě uvést osoby, kterým a z jakých důvodů byly záznamy předány a následně žádat, aby byl záznam opatřen podpisem.

V řízení před soudem může informace vyžadovat sám předseda senátu nebo samosoudce. Informace mohou být předány buď v písemné (záznamy) nebo ústní formě (svědecká výpověď). V případě výslechu zdravotnického pracovníka jako svědka o skutečnostech, o kterých se dozvěděl při výkonu svého povolání, dospívám k závěru, že lze tyto skutečnosti dělit na dvě skupiny, a to obecné a podléhající mlčenlivosti. Obecné skutečnosti jako například popis místnosti, kde byl pacient ošetřován, dle mého názoru nespádají do skupiny informací podléhající mlčenlivosti. Zdravotnický pracovník byl sice na místě z důvodu výkonu jeho práce, nicméně se nejedná o informace důvěrné a citlivé.

Ve vztahu k informacím podléhající mlčenlivosti je třeba zdravotnického pracovníka zbavit mlčenlivosti a řádně ho o těchto skutečnostech poučit. Zdravotnický pracovník může být zbaven mlčenlivosti již v rámci předvolání nebo až přímo ústně při hlavním líčení. Dojde-li ke zproštění mlčenlivosti ústně předsedou senátu nebo samosoudcem při hlavním líčení, bude tato skutečnost zaznamenána do protokolu o hlavním líčení. Zdravotnický pracovník může vyžadovat písemné potvrzení o této skutečnosti, které následně bude moci založit do záznamů pacienta.

Kromě výše uvedených situací mohou být informace o zdravotním stavu pacienta vyžadovány pro účely vyhotovení znaleckého posudku. V tomto případě se na lékaře obrací přímo znalec. Zadání znaleckého posudku a žádost znalce je postačujícím podkladem pro vydání podkladů, zproštění mlčenlivosti dle § 8 odst. 5 tr. ř. není třeba.

Soudy se na zdravotnické pracovníky mohou obracet také s dotazy, které směřují na zdravotní stav účastníka v trestním řízení z důvodu limitace jeho účasti. V tomto případě je naopak nutné udělit souhlas se zbavením mlčenlivosti zdravotnického pracovníka a řádně ho specifikovat. Podobně je tomu i po smrti osoby, kdy dotazy směřují na výsledky pitvy. V tomto případě je ovšem nutné zohlednit režim, ve kterém se lékař nachází. Rozhodující bude, zda se s informacemi seznámil při výkonu své činnosti nebo zda byl k úkonu přibrán dle § 115 tr. ř., neboť ve druhém zmiňovaném případě mlčenlivost dle § 51 ZoZS vůbec nevzniká.

V případě přetrvávající nejistoty lze doporučit, aby se zdravotnický pracovník v konkrétní věci obrátil na právní oddělení příslušné nemocnice, případně advokáta, a situaci konzultoval. Kromě toho se mohou zaměstnanci obracet na nemocničního ombudsmana.²⁵ Ne-

25 Ministerstvo zdravotnictví vydalo Metodiku pro nemocniční ombudsmany. *Ministerstvo zdravotnictví České republiky*. Aktualizováno dne 19. 6. 2023, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.mzcr.cz/tiskove-centrum-mz/ministerstvo-zdravotnictvi-vydalo-metodiku-pro-nemocnici-ombudsmany/>.

mocniční ombudsman řeší nejen podněty pacientů, ale do jeho agendy také spadá pomáhat zaměstnancům nemocnice.²⁶

26 Ombudsman KZ, a. s. *Krajská zdravotní nemocnice Ústeckého kraje*. Publikováno © 2017, citováno dne 30. 7. 2024. Dostupné online na: <https://www.kzcr.eu/cz/kz/pro-pacienty/informace-pro-pacienty/vyrizovani-stiznosti/>.